

1. PERUSTIEDOT KOHTEESTA	
1.1. Maisema-alueen nimi	Aurajokilaakso
1.2. Maisema-alueen uusi nimi	Aurajokilaakso
1.3. Kunta	Turku, Kaarina, Lieto, Aura, Pöytyä, Oripää
1.4. Pinta-ala	10 600 ha
1.5. Aikaisemmat inventoinnit [tekijä, vuosi, arvo]	Arvokkaat maisema-alueet, maisema-aluetyöryhmän mietintö II. Ympäristöministeriö 66/1992. Turun kaupunkiseudun maakuntakaavan selvitykset. Varsinais-Suomen liitto. Kaava vahvistettiin ympäristöministeriössä 25.11.2002. Varsinais-Suomen kulttuurimaisemaselvitys vuonna 2008. Varsinais-Suomen liitto, Matleena Muhonen ja Anni Järvitälo. Alue on valtakunnallisesti arvokas ja maakunnallisessa selvityksessä sitä on laajennettu maakunnallisella alueella.
1.6. Päivitysinventoijan nimi	Marie Nyman, Kirsti Virkki, Kaisa Äijö, Seppo Pärnä
1.7. Päivitysinventoinnin pvm	24.6.2013, 8.7.2013
1.8. Arkistointipaikka	
2. MAISEMAMAAKUNTA JA -SEUTU	
2.1. Maisemamaakunta ja -seutu [Mietintö 66/1992]	Lounaismaa, Lounainen viljelyseutu
2.2. Maisematyyppi [Maakunnallinen maisemaselvitys]	Rannikon jokilaakso-selänne-vyöhyke
2.3. Kuvailuteksti [Lyhyt kuvaus maisemamaakunnan ja -seudun tyypillisistä piirteistä]	Lounaismaassa maasto on eteläisiltä osiltaan vaihtelevaa sekä murroslaaksojen ja ruhjeiden jaksottamaa. Pohjoisosissa maasto loivenee. Lounaismaan monipuolisiin maisemiin lukeutuu rannikkoseutujen rikkonainen saaristo ja mantereella laajat, lukuisten jokien halkomat savikkoalueet. Alue on muinaista merenpohjaa ja alkoi nousta kuivaksi maaksi vasta atlanttisella kaudella, 7500-4500 vuotta sitten. Aluetta halkoo jokunen harjujakso, jotka paikoitellen ovat myös maisemassa merkittäviä. Alueen kulttuuriperintö on vanhaa ja kehittynyttä, sillä edullinen ilmasto, maaperä ja hyvät kulkuyhteydet ovat varhain tarjonneet mahdollisuudet pysyväälle ja tiiviille asutukselle. Alueella on runsaasti muinaisjäännöksiä. Alueella on muuhun Suomeen verrattuna paljon kartanoita ja keskiaikaisia kirkkoja. Kartanoiden maille perustettiin varhaista teollisuutta, muun muassa myllyjä ja ruukkeja. Kartanomaiden ja perinteisten talonpoikaiskylien liepeille syntyi torppari- ja mäkitupa-asutusta. Tyypillisiä ovat kumpareille ja selänteiden reuna-alueille asettuvat ryhmä- ja rivikylät. Lounaiselle viljelyseudulle tyypillisiä ovat polveilevat jokilaaksot, joiden hedelmällisillä savikoilla sijaitsee laajoja peltoaukeita vauraine maataloineen. Asutus sijaitsee perinteisesti selänteiden alarinteillä tai kumpareilla, joille on syntynyt nauhakyliä ja tiiviitä kumpareasutuksia. Peltojen osuus maa-alasta on maamme suurin.
3. LUONNON OMINAISPIIRTEET	
3.1. Maa- ja kallioperä	Kallioperän kivilajeja ovat vaihtelevasti kiilleliuske ja kiillegneissi, mikroliinigraniitti ja granodioriitti, tonaliitti ja kvartsidioriitti. Maaperä Aurajokilaaksossa on pääosin savea ja hiesua kun taas ympäröivät kallioselänteet on meri aikanaan huuhtonut paljain osin vain ohuen maakerroksen peittämiä.
3.2. Vesistöt ja ranta-alueet	Alue on Aurajoen vesistöaluetta. Aurajoki saa alkunsa Oripäänkankaan soraharjun pohjavesimuodostumasta, jonka lähteistä vesi hakeutuu savilaaksoon pieniä uomia pitkin. Joki on alkuosaltaan kapea ja puomainen, mutta levenee vähitellen yli kymmenen metriä leveäksi joeksi. Joen suurimmat sivujoet alajuoksulta lueteltuna ovat Vähäjoki, Savijoki, Järvenoja ja Kaulajoki. Suurimmat kosket ovat Halistenkoski, Vääntelänkoski, Vierunkoski, Vintalankoski, Nautelankoski (Kukkarkoski), Leinakkalankoski, Leppäkoski, Hypöistenkoski, Kiiskoski, Riihikoski, Kolkkistenkoski ja Koskelankoski. Joen virtausvaihtelut ovat voimakkaita ja joen reunaluisumat tavallisia. Aurajoki laskee Saaristomereen. Ancylysjärven aikaisia rantakerrostumia on etenkin Aurajokilaakson pohjoisosissa 90-100 metrin korkeudella.
3.3. Luonnonhistorian erityispiirteet	Aurajoen reunaluisumat ovat tavallisia. Jääkauden jälkeinen maankohoaminen on havaittavissa etenkin muinaisjäännöksiä tarkastellessa (katso 4.4.2. <i>Nykyisen asutuksen suhde muinaisjäänösten sijaintiin</i>). Luonnon maamerkkeinä toimivat lukuisat maisemapuut, yksinäinen mänty Pöytyän ja Oripään rajalla Varkaantien varressa lienee laakson tunnetuin puu, sekä jokea jaksottavat koskipaikat.
3.4. Kasvillisuustyyppit	Aurajokilaakso sijaitsee hemiborealisella vyöhykkeellä. Kallioselänteillä on kuivia mäntyvaltaisia kankaita ja viljavat savikot on raivattu pelloiksi. Koskien ympäristöissä on lajirikkaita lehtoja, joissa kasvavia puulajikkeita ovat kuusi, harmaaleppä sekä tuomi. Aurajoenrantaa on useassa paikassa metsitetty kuusilla ja koivuilla. Paahteisilla kallioilla esiintyy rannikkoseudulle tyypillisiä kalliokeitoja. Kasvillisuudessa näkyy ihmisen pitkäaikainen toiminta ja tunnuspiirteinä ovat myös vanhat pihapiirit ja puutarhat, joita leimaavat korkeat jalot lehtipuut ja jokilaakson keskiosassa erityisesti pihateiden kujanteet.

3.5. Arvokkaat luontokohteet	Nautelankoski (Natura FI0200190) on suojeltu SCI-perustein. Kohmon jalopuumetsikkö (LTA201307) ja Ristimäen pähkinäpensaslehto (LTA202127) ovat luontotyyppipäätöksellä suojeltuja. Muita yksityisten mailla olevia suojelualueita ovat Orimäen metsä (YSA201571), Kukkarkosken koskialue (luonnonsuojelualue) (YSA023312) sekä Pinomäen luonnonsuojelualue, Pinomäki (YSA205646). Levonmäki kuuluu vanhojen metsien suojeluohjelmaan.
3.6. Eläimistö ja kasvilajisto	Liito-oravia on havaittu erityisesti Pöytyän kirkonkylän, Raatikaisten ja Lallin alueilla, Riihikoskella, Kaarinan Haagassa sekä Liedon Loukinaisissa, selännemetsiin rajautuvissa jokivarsilehdoissa. Aurajokilaakson maisema-alueella on löydetty yhteensä kolmetoista uhanalaista lajia; huopakääpää, ketokatkeroa, ketunsaraa, koirankieltä, lettosiemenkotiloa, luutasammalta, peltolapiosammalta, pikkusiemenkotiloa, pitkähukkaa, rämelehtimittaria sekä vuollejokisimpukkaa.
3.7. Ilmasto	
3.8. Maisemarakenne	Koillisesta lounaaseen virtaava Aurajoki paisuu matkallaan vajaan metrin levyisestä purosta yli kymmenen metriä leveäksi joeksi. Jokilaakson maisemaa reunustavat kauempana pääuomasta sijaitsevat, esiin työntyvät metsäiset selänteet, joista korkeimmat kohoavat 50 metriä peltomaata korkeammalle. Aurajokea jaksottavat useat sivujoet ja koskipaikat. Jokilaaksoon on kerrostunut paksultti hienoja maalajeja, kun taas ympäröivät kallioselänteet on meri aikoinaan huuhtonut paljaksi tai ne ovat vain ohuen maakerroksen peittämiä. Joki on uurtanut yläjuoksulla jopa kymmenen metriä syvän uoman paksuihin savikerroksiin. Historiallisen ajan alussa jokisuisto ja sisämaahan työntyvä merenlahti kohtasivat Nautelankosken tietämällä. Kallioselänteillä on kuivia mäntyvaltaisia kankaita, ja viljavat savikot on raivattu pelloiksi. Lehtoja on jäljellä vain jyrkimmillä joentöyräillä muun muassa Nautelassa ja alueen pohjoisosassa Pöyliöjoen laaksossa. Laidunalueet ovat melko pienalaisia. Kasvillisuudessa näkyy ihmisen pitkäaikainen toiminta ja tunnuspiirteinä ovat myös vanhat pihapiirit ja puutarhat, joita leimaavat korkeat jalot lehtipuut ja jokilaakson keskiosassa erityisesti pihateiden kujanteet. Avoimessa maisemassa maisemapuut toimivat luonnon maamerkkeinä, näistä tunnetuin lienee yksinäinen mänty Pöytyän ja Oripään rajalla Varkaantien varressa. Aurajoenrantaa on useassa paikoissa metsitetty kuusilla ja koivuilla, jotka yksipuolisella puulajistollaan erottuvat maisemassa.
4. KULTTUURISET OMINAISPIIRTEET	
4.1. Arkeologinen kulttuuriperintö	Koko alueella on runsaasti kivikautisia, pronssikautisia, rautakautisia ja historiallisen ajan muinaisjäännöksiä. Aurajokilaakso on pisimpään asutettuja alueita Suomessa. Aurajokilaaksosta on löytynyt monta kivikautista asuinpaikkaa, melko tasaisesti koko alueelta, lukuun ottamatta silloisen merenpinnan alapuolella sijainneita alueita. Laaja Kukkarkosken muinaisjäännosalue sijaitsee Aurajoen rantamäellä ja sisältää kivikautisen asuinpaikan ja kalmiston. Pronssikautiset löydöt ovat lähinnä hautaröykkiöitä, esimerkiksi Kaarinan Keetterinmäen laella, Aurajoesta noin 300 m luoteeseen, on kaksi pronssikautista hautaröykkiötä. Rautakauteen ajoittuvia muinaisjäännöksiä alueella ovat mm. asuinpaikat, kuppikivet, hautaröykkiöt, polttokenttäkalmistot ja linnavuoret. Laajoja rautakautisia löytöalueita ovat esimerkiksi Liedon Merolan rautakautinen kalmisto sekä Virnamäen rautakautinen kalmisto, hautaröykkiö ja asuinpaikka. Ristipelto on rautakautinen/keskiaikainen varhaiskristillinen hautausmaa, jossa on sijannut varhaiseksi kellotapuliksi tulkittu jäännös. Historialliset löydöt ovat lähinnä autioituneita kylätontteja sekä kirkkorakenteita. Kirkkorakenteiden jäännöksiä ovat esimerkiksi Pöytyän keskiaikainen, vuosien 1300-1560 ajoittuva, sakaristo, Kivimäen löytöpaikka, jossa perimätiedon mukaan on sijainnut Pöytyän ensimmäinen kirkko ja vanha hautausmaa sekä Koroistenniemen keskiaikaisen piispanlinnan, kirkon ja kastarin perustukset sekä hautausmaa. Useista muinaisjäännosalueista löytyy kerroksellista asutusta tai hautauskäyttöä monelta eri aikakaudelta. Huomattava historiallinen nähtävyys, maisemassa hallitsevalla paikalla sijaitseva Liedon Vanhalinnan muinaislinna, kohoaa Aurajoen ja Hämeen Härkätien välissä. Linnavuoren lukuisissa kaivauksissa on löydetty merkkejä kolmesta eri käyttövaiheesta. Varhaisin näistä ajoittuu pronssikaudelle (1100-500 eKr.), seuraava kansainvaellus- ja merovingiajalle (n. 500-700 jKr.) ja viimeisin alkoi rautakauden lopulla. Linna oli asuttuna ja käytössä ainakin 1200-luvulle. Viereiseltä Aittamäeltä on löytynyt viikinkiaikaan ajoittuva polttokenttäkalmisto, jonka alta on vielä löytynyt vanhempaan roomalaiseen rautakauteen ajoittuvia hautauksia.

<p>4.2. Maiseman kulttuurihistoria</p>	<p>Alueen kulttuurimaisema on hyvin kerroksellista. Aurajokilaaksosta on löytynyt merkkejä ihmistoiminnasta jo 7000 vuotta sitten. Alueen muinaisjäännökset ovat osoittaneet että Aurajokilaakso on ollut yhtäjaksoisesti asuttu rautakaudelta saakka. Asutus on seurannut merenrantaa sen siirtyessä jääkauden jälkeisen maankohoamisen seurauksena, mutta hyvät asuinpaikat ovat olleet asuttuina aikakaudelta toiseen. Historiallisen ajan alussa jokisuisto oli Nautelankosken tienoilla. Vielä 800-luvulla Aurajoen suu oli Halisten kohdalla. Liedon Ristipellon varhaiskristilliseksi hautausmaaksi tulkittu kalmisto on ajoitettu rautakauteen ja sijaitsee Liedon Sauvalassa. Sauvalan on tulkittu olleen yksi rautakauden aikaisista kaupankäyntipaikoista. 1200-luvun kuluessa syntyi kaupunkiasutus, joka lajissaan (tietävästi) oli Suomen ensimmäinen. Piispanistuin siirrettiin vuoden 1229 myönnetyn luvan mukaan Korosiin, silloiseen tärkeään kauppapaikkaan. Maan noustessa kaupankäynti ja asutus, niin kuin myös piispanistuin ja tuomiokirkko, siirtyivät lähemmäs merta nykyisen Turun paikalle. Maanviljely ja samalla vakiintuneempi kyläasutus alkoi rautakaudella. Kulttuurimaisema alkoi saada nykyisen hahmonsä keskiajalla, jolloin viljely tehostui vastaamaan kasvavan väestön tarpeita. Nykyiset kirkonkylät Oripää, Pöytyä, Aura ja Lieto ovat syntyneet keskiajalla ja myöhemmin, vaikka seudun muinaisjäännökset osoittavat seutujen olleen asutettu jo esihistoriallisella ajalla. Liedon kirkkoherra mainitaan asiakirjassa ensimmäisen kerran vuonna 1331. Ensimmäinen kirjallinen dokumentti Pöytyän kirkkopitäjästä on Viipurin kirkkoherran testamentista vuonna 1366. Kivisakaristo on rakennettu puukirkon vierelle vuosien 1500 ja 1560 välissä. Samalla alueella on saattanut olla kirkkorakennuksia 1200-luvulta lähtien. Auran edeltäjä oli Liedon Prunkkalan kappeliseurakunta, joka on perustettu vuonna 1636. Oripäässä on ollut kirkko vuodesta 1668 lähtien. Jokilaakso on toiminut esihistoriallisista ajoista lähtien tärkeänä kulkureittinä, sekä merireittinä että jokea seuraavan eräreittinä ja kauppaväylänä. Varkaantien, Huovintien ja Hämeen Härkätien keskiaikaiset tielinjaukset ovat paikoin säilyneet. Vanhimmat maininnat Varsinais-Suomea ja Satakuntaa yhdistäneestä Varkaantiestä ajoittuvat 1400-luvun alkupuolelle. Tie on säilyttänyt keskiaikaisen tielinjauksensa ylitettyään Vähäjoen, jatkaen Maarian keskiaikaisen kirkon ja pappilan välitse kohti koillista, jossa tie seuraa Vähäjoen ja Lausteenojan vartta kunnes Liedossa Hakulan kylässä alkaa seurata Aurajoen vartta. Oripään seutu on ollut tärkeä liikenteellinen solmukohta, jossa Varkaantie yhdistyy Huovintiehen. Nykyään Varkaantien voi lukea paikallistieksi. Hämeen Härkätien varhaiskeskiaikainen tielinjaus on säilynyt paikoin, maisema-alueella edustavimmillaan tie on Liedon Vanhalinnan kohdalla, ennen kuin tie alkaa seurata Savijoen vartta. Vuonna 1876 rakennettu rautatie vaikutti alueen kulkureitteihin ja Auran asemaseudulle kehittyi teollisuustajama.</p>
<p>4.3. Maiseman kannalta merkittävät elinkeinot</p>	<p>Viljelyksen ohella, varhainen teollisuus 1800- ja 1900-luvuilla on muovannut Aurajokilaakson kulttuurimaisemaa. Koskipaikoilla on ollut mm. sahatoimintaa, tilketehtas, paperitehtas sekä kaikissa koskissa myllytoimintaa. Halistenkoski on historiallinen teollisuuskeskus, jonne syntyi jo keskiajalla tuotantolaitoksia. Paikalla on sijannut mylly jo vuonna 1352, verkatehtas sekä jauho- ja säämismyllyt 1500-luvulla, kaksi jauhomyllyä, tamppimylly ja vanuttamo 1700-luvulla, väri ja liitutehtaat 1800-luvulla, myöhemmin luumylly ja leipomo. 1920-luvulla paikalle rakennettiin Turun kaupungin vesilaitos. Myllyjen toiminta on loppunut viimeistään 1960-luvulla, useimmista on enää jäljellä rakenteita tai myllyyn liittyviä rakennuksia. Nautelankoskessa ja Koskelankoskessa on entisöidyt myllyt. Myös Auran asemaseudusta on muodostunut hyvien liikenneyhteyksien johdosta merkittävä historiallinen teollisuuskeskittymä. Taajamien läheisyydessä avoimeen viljelylaaksoon on paikoin rakennettu liiketiloja ja varastoja.</p>
<p>4.4. Rakennettu ympäristö</p>	<p>Alueella on runsaasti arvokkaita rakennettuja kulttuuriympäristöjä. Taajamien lähiseuduilla rakentaminen leviää jokilaaksoon.</p>
<p>4.4.1. Alueelle tyypillinen ja perinteinen asutustyyppi</p>	<p>Asutus on levinnyt nauhamaisesti jokivarren viljelysten reunavyöhykkeille ja mäille, aina Oripäähän saakka. Asutus tukeutuu myös Varkaantien historiallisen reitin varteen. Alueella on paljon suuria 1700-1800-luvuilta peräisin olevia talonpoikaistiloja ja perinteisiä pihapiirejä. Kirkonkylät ja vanhat taajamat sijaitsivat maiseman solmukohdissa, eli pää- ja sivujokien yhtymäkohdissa sekä koskipaikoissa. Asutustyyppi on hyvin tyypillinen lounaiselle viljelyseudulle, mutta asutus saa selänketjun ansioista Lieto-Aura välisellä jaksolla omaleimaisen rypäsmäisen kylärakenteen. Asutus on pääosin säilynyt perinteisenä ja vanha rakennuskanta on hyvin säilynyttä, mutta etenkin jokilaakson eteläosissa rakentamispaineet ovat aiheuttaneet pelloille sijoitettavaa uudisrakentamista.</p>

<p>4.4.2. Nykyisen asutuksen suhde muinaisjäännösten sijaintiin</p>	<p>Jääkauden jälkeinen maankohoaminen aiheutti rannan siirtymisen länteen ja itäänpäin. Vanhimmat asuinpaikat sijaitsivat siksi harvoin merellisessä ympäristössä, vaikka ne alun perin sellaiseen ovat syntyneet. Vanhimmat asuinpaikat liittyvät kalastukseen ja merelliseen pyyntiin, eivätkä jättäneet kovin näkyviä merkkejä maisemaan. Asutukset ovat seuranneet merenrantaa maan kohotessa. Kivikautiset elinkeinot eivät vaatineet samalla paikalla pysymistä, kuten myöhempi maanviljely, mutta hyvät asuinpaikat ovat olleet käytössä useiden satojen vuosien ajan. Pronssikautisia hautaröykkiöitä on Aurajokilaaksossa muutamia. Haudat rakennettiin meren äärellä, näkyville paikoille. Rautakaudella laidunnus ja maanviljely olivat osa elannon hankintaa ja asutuksesta tuli entistä kiinteämpää. Aurajoen ja Vähäjoen laaksoissa oli rautakaudella runsaasti asutusta, vilkkaita kauppayhteyksiä ja viljelystä. Hautaustapana kalmistot nousivat hautaröykkiöiden rinnalle. Rautakaudelle ajoittuu myös useimpien mäkilinnojen käyttö. Linnavuoret sijaitsivat kulkureitin (Aurajoen) varrella. Esihistorialliset muinaisjäännökset sijaitsivat useimmiten nykymaisemassa kumpareilla, selänteillä ja niiden rinteillä.</p>
<p>4.4.3. Rakennetun ympäristön inventoinnit</p>	<p>Koroistenniemi (RKY 2009), Halisten kylämäki (RKY 2009), Kuralan kylämäki (RKY 2009), Liedon Vanhalinna (RKY 2009), Pyhän Katariinan kirkko ympäristöineen (RKY 2009) Laukkaniityn kylä (RKY 2009), Käyrän kasvatuslaitos (RKY 2009), Pöytyän kirkkoympäristö (RKY 2009), Pihlavan kartano (RKY 2009), Varkaantie (RKY 2009), Laukkaniityn Jukola (RKY 1993), Auran kirkko ympäristöineen (RKY 1993), Kuuskosken kartanomiljö (RKY 1993), Pöytyän kirkkomiljö (RKY 1993), Juvan Perko-Taneli (RKY 1993), Aurajokilaakson kulttuurimaisema (RKY 1993), Loukinaisten kylä (RKY 1993), Pihlavan kartano ja kulttuurimaisema (RKY 1993). Suurin osa seudullisesti arvokkaista rakennuskohteista ovat kantaloja ja osataloja, joista monet ovat toimineet myös ratsutiloina, mutta joukosta löytyy myös kartanoita (esim. Kuuskosken kartano), kouluja (esim. Hypöisten asemaseudun koulu, Mustanojan koulu) ja elinkeinoin liittyviä rakennuksia (mm. meijeri, Vauraojan mylly). Maisema-alueella on inventoitu seudullisesti, paikallisesti, maisemallisesti ja historiallisesti arvokasta rakennuskantaa Oripäästä Leinakkalaan saakka. Arvokkaat rakennuskohteet sijoittuvat tasaisesti koko maisema-alueelle tien varsille sekä kyliin ja pieniin kyläkeskuksiin Aurajokilaaksossa. Valtakunnallisesti merkittävät Kuralan ja Halisten kylämäet ovat näyttäviä kokonaisuuksia Aurajoen eteläosissa. Molemmat on ovat esimerkkejä jo rautakaudelta yhtäjaksoisesti asutetuista kylämäistä. Maisemaa hallitseva kohde Aurajoen varrella on valtakunnallisesti merkittävä Liedon Vanhalinnan linnavuori, joka on toiminut jo esihistoriallisella ajalla hallinnollisena ja puolustuksellisenä keskuksena, ja jonka yhteydessä on muinaisia asuinpaikkoja sekä itäpuolella Vanhalinnan kartano 1900-luvun alusta. Vanhoilla, mutkittelevilla valtakunnallisesti merkittävillä tielinjauksilla (Varkaantie) on erityisen tärkeä asema Aurajokilaakson kulttuurimaisemassa. Varsinais-Suomen ja Satakunnan välinen keskiaikainen tieyhteys, Varkaantie, seuraa Aurajokea ja kulkee Turusta Oripäähän vanhimpien asuinalueiden ja kylien halki. Aurassa tie ohittaa joen vastarannalla sijaitsevan valtakunnallisesti merkittävän 1700-luvun kylärakennetta ja rakennuskantaa edustava Laukkaniityn kylän ja Pöytyällä valtakunnallisesti merkittävän Pöytyän puinen ristikirjon (M. Piimäinen 1793) vanhoine hautausmaineen ja pappiloineen vanhan kirkon paikalla. Aurassa tärkeän valtakunnallisesti merkittävän kokonaisuuden muodostavat vuonna 1874 muodostettu Käyrän kasvatuslaitos, Käyrän Järvenojan kivihoivisilta, Järvenojan Auran pappila 1800-luvulta sekä vuosina 1762-1820 toimineen Järvenojan paperitehtaan jäännökset. Varkaantie yhtyy Oripäässä Huovintiehen ja lähellä teiden risteystä sijaitsee vanhalle kylätontille vuonna 1838 muodostettu valtakunnallisesti merkittävä Pihlavan kartano, jonka kaksi päärakennusta, 1700-luvun aittarivi ja koivukujanne muodostavat merkittävän kokonaisuuden. Maisemassa kirkoilla on erityisen tärkeä asema ja alueelle sijoittuvat Liedon kirkko, Auran (Prunkkalan) kirkko, ja Pöytyän kirkko ovat kirkkolailla suojeltuja.</p>
<p>4.4.4. Muita maiseman kannalta merkittäviä rakennuksia ja rakenteita</p>	<p>Aurajokea ja sen sivujokia ylittävät sillat rytmittävät maisemaa ja ovat maiseman kokemisen kannalta tärkeitä. Koskiin liittyvät vanhat rakenteet kertovat teollisuushistoriasta. Vanhat maatalousrakennukset ja rakenteet kertovat maatalouden muutoksesta.</p>
<p>4.5. Perinnemaisemat</p>	<p>Pöytyä: Lääkinojan laidun; hakamaa (arvo P+), Knuutilan niitty; hakamaa (arvo P), Turtolan niitty (arvo P-), Koiviston laitumet (P+), Pöyhönjoen niitty (arvo P-) Aura: Kuuskosken haka; rantaniitty (arvo P), Työlaitoksen kallioketo (arvo P-) Lieto: Nautelankosken rinneniiitty; hakamaa, tuore n., kallioketo, keto, rantan. (arvoM+), Anttilan niitty (arvo PT), OSIN Ali-Lonttisen puronvarsiniitty; rantaniitty (arvo P), Vanhalinnan kallioketo; kallioketo (arvo M+), Turku: Kuralan kylämäen haat (arvo M), Virnamäen katajaketo (arvo PT), Komosten keto (M-), Virnamäki (arvo PT), Nummen kallioniitty; kallioketo (arvo P-), Koroistenniemen niitty (arvo M-)</p>

<p>4.6. Identiteettitekijät, symbolitekijät</p>	<p>Aurajokilaakso on nimetty yhdeksi Suomen 27:stä kansallismaisemasta, jotka parhaiten <i>edustavat "isänmaamme koko kuvaa", niitä tekijöitä, jotka ovat ratkaisevasti vaikuttaneet kansamme ja kulttuurimme kehittymiseen sekä niitä tuloksia, jotka ovat seuranneet ihmisen ja luonnon välillä satoja, jopa tuhansia vuosia jatkuneesta vuorovaikutuksesta.</i> Kansallismaisemilla on erityinen symbolimerkitys. Kerroksellinen maisema ja pitkä historia ovat tuottaneet lukuisia symbolisia paikkoja ja tarinoita Aurajokilaaksoon liittyen. Ristinpellon vanhaan varhaiskristillisenä hautausmaana pidettyyn kalmistoon liittyy perimätarina, jonka mukaan kalmistossa on aina oltava pystytettynä risti, sillä ilman sitä nousevat "kerupääpojat" haudoistaan ja käyvät häiritsemään eläviä. Tarina on mielenkiintoinen lisä alueen historiaan ja Ristinpellolla on ylläpidetty ristiä jo ainakin 124 vuoden ajan. Myös Koroistenniemellä, Aurajoen varhaisella kaupallisella keskuksella, suuri puinen risti osoittaa varhaiskristillisen kulttipaikan. Oripäässä on tunnettu vanha mestauspaikka ja Leinakalasta Auraan päin on muistitieto vanhasta mestauspaikasta. Pöytyän Vauranojan sudenkuoppa liittyy aikaan ennen 1800-luvun loppua, jolloin sudet olivat uhka karjataloudelle myös Varsinais-Suomessa. Alueeseen liittyy mm. monia tarinoita kuulusta 1800-luvun rosvosta Kustaa Nummelinista, eli Sika-Kyöstistä. Kyläläisille tärkeitä kokoontumispaikkoja Aurajoella ovat olleet mm. Pöytyällä Pöyhönjoen ja Aurajoen liittymäkohta sekä Aurassa Pitkänityn sillan pieli, jossa on poltettu perinteisesti kokkoa juhannuksen aikana. Kokonaisuudessaan Aurajoki on keskeinen osa jokialueen kuntien ja asukkaiden kotiseututunnetta ja identiteettiä.</p>
<p>4.7. Matkailu- ja virkistyskäyttö</p>	<p>Aurajoen ranta on etenkin Turun keskusta-alueetta lähestyttäessä aktiivisessa virkistyskäytössä. Aurajoen rantapolku kulkee Turun Multavierusta Halisiin saakka. Aurajoki on suosittu melontareitti Koskelankosken alusvannosta Saaristomeren melontareitille saakka. Kaikki kosket eivät ole laskettavissa, mutta niiden yhteyteen on järjestetty maastoon merkittyjä ohituspolkuja. Halistenkosken vieressä on Aurajoen opastuskeskus, Myllärintalo, johon liittyy myös kanoottivuokraamo ja melontalaituri. Halistenkoskelta pääsee tutustumaan Virnamäen perinnemaisemaan ja Halisten kyläilijöoseen seuraamalla viitoitettua polkua. Liedon Vanhalinnan ympäristöön on viitoitettu kaksi polkureittiä, arkeologiapolku ja historiapolku. Vanhalinnan huipulle on rakennettu portaat ja sen laella on komea näköalapaikka. Linnavuoren juurella sijaitsee Vanhalinnan kartanon kulttuurikeskus. Vierunkosken vieressä on virkistysalue. Nautelankosken (eli Kukkarkosken) luontopolku kulkee molemmin puolin Aurajokea, yhdistäen sekä luonnonarvoja että kulttuuriympäristön arvoja. Muita koskien yhteydessä sijaitsevia luontopolkuja ovat Hypöistenkosken luontopolku Auran taajaman vieressä sekä Riihikoskelta alkaen luontopolku Pöytyän taajaman läheisyydessä. Aurassa on myös Kuuskosken yhteydessä Koskipirtti ja museotalo. Koskelankoskella on kunnostettu myllypato kotiseutuyhdistyksen toimesta. Pöytyässä Kärilänmäen luontopolku nousee vuoren laelle ja näköalatornille, jolta avautuu näkymä Aurajokilaaksoon. Oripään kankaalla sijaitsevat Polvarinhaudan luontokohde ja Myllylähde (Pohjoismaiden suurin lähde) metsäisellä harjualueella. Oripäässä Aurajoen alkulähteelle johtaa pitkospuupolku Tuomistonsuon yli. Aurajoen varrella voi kalastaa vapaasti koskialueita lukuunottamatta. Halistenkoski ja Nautelankoski ovat suosittuja kalastuspaikkoja, jonne voi hakea kalastuslupaa. Vanhaa Varkaantie tielinjausta on kehitelty Aurajoen maisema-matkailutienä Aurajokisäätiön toimesta.</p>

<p>4.8. Kuvailu, kulttuuripiirteet</p>	<p>Koko alueella on runsaasti kivikautisia, pronssikautisia, rautakautisia ja historiallisen ajan muinaisjäännöksiä. Usein muinaisjäännösalueilta löytyy kerroksellista asutusta tai hautauskäyttöä monelta eri aikakaudelta. Liedon Ristipellon varhaiskristilliseksi hautausmaaksi tulkittu kalmisto on ajoitettu rautakauteen ja sijaitsee Liedon Sauvalan laajan rautakautisen muinaisjäännösryhmän vieressä. Asutus on seurannut merenrantaa sen siirtyessä jääkauden jälkeisen maankohoamisen seurauksena, vaikkakin hyvät asuinpaikat ovat olleet asuttuina vuosisadasta toiseen. Koroistenniemellä oli aikoinaan varhainen kauppapaikka, jossa on toiminut paikalle 1200-luvulla siirretty piispanistuin sekä piispankirkko ja -kartano. Maan noustessa kaupankäynti ja asutus, niin kuin myös piispanistuin ja tuomiokirkko, siirtyivät lähemmäs merta nykyisen Turun paikalle. Maisemaa hallitseva kohde Aurajoen ja Hämeen Härkätien välissä on Liedon Vanhalinnan linnavuori, joka on toiminut jo esihistoriallisella ajalla hallinnollisena ja puolustuksellisenä keskuksena, ja jonka yhteydessä on muinaisia asuinpaikkoja. Vanhalinnan juurella on keskiaikainen piispankartano.</p> <p>Vanhoilla, mutkittilevilla tielinjauksilla on tärkeä asema Aurajokilaakson kulttuurimaisemissa. Maisema-alueen eteläosassa historiallinen Hämeen Härkätie seuraa Aurajokea, ja niin ikään jokivarretta myötäillen kulkee koko alueen halki historiallinen Varkaantie. Hämeen Härkätien varhaiskeskiaikainen tielinjaus on säilynyt paikoin, maisema-alueella edustavimmillaan tie on Liedon Vanhalinnan kohdalla, ennen kuin tie alkaa seurata Savijoen vartta. Varkaantie kulkee Turusta Oripäähän vanhimpien asuinalueiden ja kylien halki. Aurassa tie ohittaa joen vastarannalla sijaitsevan 1700-luvun kylärakennetta ja rakennuskantaa edustavan Laukkaniityn kylän ja Pöytyällä Pöytyän puisen ristikirkon vanhoine hautausmaineen ja pappiloineen. Varkaantie yhtyy Oripäessä Huovintiehen ja lähellä teiden risteystä sijaitsee vanhalle kylätontille vuonna 1838 muodostettu Pihlavan kartano, jonka kaksi päärakennusta, 1700-luvun aittarivi ja koivukujanne muodostavat merkittävän kokonaisuuden. Viljelyksen ohella, varhainen teollisuus 1800- ja 1900-luvuilla on muovannut Aurajokilaakson kulttuurimaisemaa. Koskipaikoilla on ollut mm. sahatoimintaa, tilketehdas, paperitehdas sekä kaikissa koskissa myllytoimintaa. Vuonna 1876 rakennettu rautatie vaikutti alueen kulkureitteihin ja Auran asemaseudulle kehittyi teollisuustaaajama.</p> <p>Asutus on levinnyt nauhamaisesti jokivarren viljelysten reunavyöhykkeille ja mäille, aina Oripäähän saakka. Asutus tukeutuu myös Varkaantien historiallisen reitin varteen. Alueella on paljon suuria 1700-1800-luvuilta peräisin olevia talonpoikaistiloja ja perinteisiä pihapiirejä. Asutus on pääosin säilynyt perinteisenä ja vanha rakennuskanta on hyvin säilyntä. Alueen arvokkaita kulttuuripiirteitä ovat myös yhtäjaksoisesti jo rautakaudelta asti asutetut kylämäet, joista Kuralan ja Halisten kylämäet ovat näyttäviä kokonaisuuksia Aurajoen eteläosissa. Kyläkirkot ovat tärkeitä maamerkkejä avoimessa laaksomaisemassa. Vanhaa tiestöä huonommin kulttuurimaisemaan istuvat uudet valtatie risteysalueineen. Alueen rakentamispaineet ovat aiheuttaneet pelloille sijoittuvaa</p>
<p>5. MAISEMAKUVA</p>	<p>Aurajokilaakson kulttuurimaisema ulottuu aivan Turun kaupunkialueen reunoilta Oripään kirkonkylän eteläpuolelle. Jokilaaksoa hallitsee pääuoman ympärille levittäytyvä avoin peltomaisema, jota rajaavat karut metsäselänteet. Hyvin säilyneet vanhat pihapiirit vanhoine rakennuksineen, perinteiset kylämiljööt ja pari kartanoa luonnehtivat rakennettua ympäristöä. Kauniita näkymiä yli laakson avautuu metsänreunaa myötäileviltä teiltä ja mäenrinteiltä. Idässä kallioselänteet rajaavat jokilaaksoa selkeästi, kun taas länsipuolella reuna on rikkonaisempi, pienten moreenikumpujen ja peltokaistaleiden vuorottelua.</p> <p>Eteläisintä pienpiirteisintä ja vaihtelevinta laaksojaksoa Turusta Lietoon rajaavat saarekemaiset selänteet. Leveänä virtaava Aurajoki hallitsee maisemakuvaa kapeassa jokilaaksossa. Joen rannoilla kapeat rinnepellot työntyvät kaupungin ytimeen saakka ja reunametsän yläpuolella näkyvät kerrostalot. Maisemakuvaa luonnehtivat myös yhtäjaksoisesti jo rautakaudelta asti asutetut kylämäet. Liedossa avautuu kaikkein laajin ja tasaisin viljelysmaisema, jossa syvälle uurtunutta jokikäytävää on paikoin vaikea havaita. Laaja viljely savitasanko umpeutuu Nautelankoskella ja Liedosta Auraan laakso kapenee. Kylät muodostavat omaleimaisen rypäsmäisen rakenteen mutkittilevan Varkaantien varteen. Jyrkkärinteinen joki kiemurtelee selänteiden välissä kapeassa peltolaaksossa ja alueelle leimaa-antavia ovat kosket. Aurasta Pöytyään maisema on vaihteleva, sillä aluetta jaksottavat Aurajokeen liittyvät sivujoet ja loiva kumpuileva peltomaisema, jossa asutus sijoittuu viehättävästi nauhakyliin. Avoin maisematila on kapea ja selvärajainen. Pohjoisessa, Aurajoen alkulähteillä, jokiuoma on kapea ja mutkittilee voimakkaasti muhkeiden rantaniittyjen läpi. Pienet sillat ylittävät joen useasta kohtaa luoden pienmuotoisen maiseman ja tiet vievät aivan joen rantaan. Varkaantie seuraa jokea laakson pohjalla ja jakso on parhaiten säilyttänyt vanhan Varkaantien luonteen. Varkaanvuoren ja Kärilänmäen korkeat kalliot rajaavat maisematilaa ja tarjoavat näkymiä pohjoiseen jokilaaksoon. Oripään kylätieltä avautuu kauniita näkymiä vanhan rakennuskannan lomasta.</p> <p>Taajamat vaikuttavat voimakkaasti maisemakuvaan ja etenkin jokilaakson alajuoksulla on useita maisemakuvaa rikkovia teollisuus- ja varastoalueita. Lisäksi maisemakuvaa vaurioittavat paikoittain alueen poikki kulkevat valtatie ja rautatie.</p>
<p>6. RAJAUS</p>	

	<p>Aurajoen maisema-alue rajautuu etelässä Turun rautatiesillalle ja pohjoisessa Oripään taajamaan. Aurajokilaakson maisema-alueen rajausta laajennetaan sisällyttämällä tärkeitä kulttuuriympäristökokonaisuuksia. Alajuoksulla maisema-aluetta laajennetaan hieman Vähäjokilaaksoon ja Kuralan kylämäki sekä Sauvalan ja Ristipellon muinaisjäännekokonaisuudet otetaan mukaan maisema-alueerajaukseen. Alajuoksulla valtakunnallisesti avokkaasta maisema-alueesta rajataan pois osa Liedon aseman ja Hakulan länsipuolisista pelloista, jotka jäävät selänteiden ja asutuksen taakse eivätkä hahmotu osana Aurajokilaakson maisemaa. Myös Auran kirkonkylän länsipuolen selänteiden taakse jäävät peltoalueet rajataan pois, sillä alueella sijaitsee muun muassa Kuovin teollisuusalue sekä teiden risteysalue huoltoasemineen. Sen sijaan maisema-alueeseen lisätään historiallista teollisuustaajamaa sekä Aurajoen osuus Auran asemanseudulla, joka on jäänyt aikaisemman maisema-alueerajauksen ulkopuolelle. Valtakunnallista maisema-aluetta jatketaan Oripään kirkonkylään, niin että maisema-alueerajaus käsittää koko päälaakson joen yläjuoksulta saakka. Pihlavan kartanon kulttuurimaisema liitetään alueeseen.</p>
7. KUVAILUTEKSTI	
	<p>Luontopiirteet Koillisesta lounaaseen virtaava Aurajoki paisuu matkallaan vajaa metrin levyisestä purosta yli kymmenen metriä leveäksi joeksi. Jokilaakson maisemaa reunustavat kauempana pääuomasta sijaitsevat, esiin työntyvät metsäiset selänteet, joista korkeimmat kohoavat 50 metriä peltomaata korkeammalle. Aurajokea jaksottavat useat sivujoet ja koskipaikat. Jokilaaksoon on kerrostunut paksultti hienoja maalajeja, kun taas ympäröivät kallioselänteet on meri aikoinaan huuhtonut paljaksi tai ne ovat vain ohuen maakerroksen peittämiä. Joki on uurtanut yläjuoksulla jopa kymmenen metriä syvän uoman paksuihin savikerroksiin. Historiallisen ajan alussa jokisuisto ja sisämaahan työntyvä merenlahti kohtasivat Nautelankosken tietämillä. Kallioselänteillä on kuivia mäntyvaltaisia kankaita, ja viljavat savikot on raivattu pelloiksi. Lehtoja on jäljellä vain jyrkimmillä joentöyräillä muun muassa Nautelassa ja alueen pohjoisosassa Pöyliöjoen laaksossa. Laidunalueet ovat melko pienalaisia. Kasvillisuudessa näkyy ihmisen pitkäaikainen toiminta ja tunnuspiirteinä ovat myös vanhat pihapiirit ja puutarhat, joita leimaavat korkeat jalot lehtipuut ja jokilaakson keskiosassa erityisesti pihateiden kujanteet. Avoimessa maisemassa maisemapuut toimivat luonnon maamerkkeinä, näistä tunnetuin lienee yksinäinen mänty Pöytyän ja Oripään rajalla Varkaantien varressa. Aurajoenrantaa on useassa paikoissa metsitetty kuusilla ja koivuilla, jotka yksipuolisella puulajistollaan erottuvat maisemassa.</p> <p>Kulttuuripiirteet Koko alueella on runsaasti kivikautisia, pronssikautisia, rautakautisia ja historiallisen ajan muinaisjäänneksiä. Useista muinaisjäännealueista löytyy kerroksellista asutusta tai hautauskäyttöä monelta eri aikakaudelta. Liedon Ristipellon varhaiskristilliseksi hautausmaaksi tulkittu kalmisto on ajoitettu rautakautteen ja sijaitsee Liedon Sauvalassa. Sauvalan on tulkittu olleen yksi rautakauden aikaisista kaupankäyntipaikoista. Asutus on seurannut merenrantaa sen siirtyessä jääkauden jälkeisen maankohoamisen seurauksena, vaikkakin hyvät asuinpaikat ovat olleet asuttuina vuosisadasta toiseen. Koroistenniemellä oli aikoinaan varhainen kauppapaikka, jossa on toiminut paikalle 1200-luvulla siirretty piispanistuin sekä piispankirkko ja -kartano. Maan noustessa kaupankäynti ja asutus, niin kuin myös piispanistuin ja tuomiokirkko, siirtyivät lähemmäs merta nykyisen Turun paikalle. Maisemaa hallitseva kohde Aurajoen ja Hämeen Härkätien välissä on Liedon Vanhalinnan linnavuori, joka on toiminut jo esihistoriallisella ajalla hallinnollisena ja puolustuksellisenä keskuksena, ja jonka yhteydessä on muinaisia asuinpaikkoja. Vanhalinnan juurella on keskiaikainen piispankartano. Vanhoilla, mutkittilevilla tielinjauksilla on tärkeä asema Aurajokilaakson kulttuurimaisemissa. Maisema-alueen eteläosassa historiallinen Hämeen Härkätie seuraa Aurajokea, ja niin ikään jokivartta myötäillen kulkee koko alueen halki historiallinen Varkaantie. Hämeen Härkätien varhaiskeskiaikainen tielinjaus on säilynyt paikoin, maisema-alueella edustavimmillaan tie on</p>
8. ARVIOINTI	
8.1. Arvoluokka	Valtakunnallinen
8.2. Arviointiteksti	<p>Aurajokilaakso edustaa lounaiselle viljelysseudulle tyypillistä viljavan jokilaakson vanhaa ja vaurasta kulttuurimaisemaa. Alueen maisemallinen arvo perustuu kauniiseen, vakiintuneeseen viljelymaisemaan ja edustavaan lounaissaomalaiseen maaseutu-asutukseen. Alueella on poikkeuksellista historiallista kerrostuneisuutta ja vanhat asuinpaikat ovat olleet käytössä vuosisadasta toiseen. Varhaiskeskiaikaiset jäänteet muinaislinnoista sekä kauppa- ja kirkkopaikoista, rautakaudelta yhtäjaksoisesti asutut kylämäet sekä kartanot ja talonpoikaisasutukset muodostavat ainutlaatuisen ja monipuolisen kokonaisuuden Aurajokilaaksossa. Taajamat vaikuttavat voimakkaasti maisemakuvaan ja etenkin jokilaakson alajuoksulla on useita maisemakuvaa rikkovia teollisuus- ja varastoalueita.</p>
9. LIITTEET	

9.1. Karttaliitteet	<p>Aurajokilaakso_L1_Kulttuuri- ja luontoarvot Aurajokilaakso_L2_RHR Aurajokilaakso_L3_SLICES Aurajokilaakso_L4_Maisemahistoria Aurajokilaakso_L5_Kuvauspisteet</p>
9.2. Valokuvat	<p>Aurajokilaakso; 24062013 Marie Nyman; SAM_3147; Pöytyä; Varkaantien ja Aurajoen yhteistaivalta Aurajokilaakso; 24062013 Marie Nyman; SAM_3150; Pöytyä; Koskelankoski Aurajokilaakso; 24062013 Marie Nyman; SAM_3156; Pöytyä; Pihlavan kartano Aurajokilaakso; 24062013 Kaisa Äijö; 20130624_0142; Pöytyä; Pihlavan kartanon talousrakennuksien perustuksia Aurajokilaakso; 24062013 Marie Nyman; SAM_3160; Pöytyä; Näkymä Pihlavantieltä Aurajokilaakso; 24062013 Marie Nyman; SAM_3164; Pöytyä; Aurajoen ojamainen uoma Kolikon tienoilla Aurajokilaakso; 24062013 Marie Nyman; SAM_3169; Pöytyä; Näkymä Kärilänmäen näköalatornista Aurajokilaakso; 24062013 Marie Nyman; SAM_3178; Oripää; Näkymä Aurajokilaaksoon Oripään taajamasta Aurajokilaakso; 24062013 Marie Nyman; SAM_3184; Oripää; Oripään viljelysmaisemia Aurajokilaakso; 9072013 Marie Nyman; SAM_3550; Aura; Tienäkymä Auran asemanseudulla. Vanhat teollisuusrakennukset ovat rapistumassa. Aurajokilaakso; 9072013 Marie Nyman; SAM_3511; Turku; Kuralan kylämäki Aurajokilaakso; 9072013 Marie Nyman; SAM_3514; Lieto; Liedon Vanhalinna Hämeen Härkätietä lähestyttäessä Aurajokilaakso; 9072013 Marie Nyman; SAM_3519; Lieto; Vanhalinnan rakennuskantaa Aurajokilaakso; 9072013 Marie Nyman; SAM_3525; Lieto; Vanhalinnan lampaita Aurajokilaakso; 9072013 Marie Nyman; SAM_3528; Aura; Koskenpään huvila Auran keskustassa Aurajokilaakso; 9072013 Marie Nyman; SAM_3535; Aura; Aurajoki Kuuskoskella Aurajokilaakso; 9072013 Marie Nyman; SAM_3538; Aura; Kuuskoski ja kalastus Aurajokilaakso; 9072013 Marie Nyman; SAM_3561; Aura; Käyrän kasvatuslaitos Aurajokilaakso; 9072013 Kirsti Virkki; P1100981; Aura; Juhantalon aitta ja Varkaantie Aurajokilaakso; 9072013 Marie Nyman; SAM_3578; Lieto; Kaurinkosken laakeat pellot Aurajokilaakso; 9072013 Kirsti Virkki; P1100994; Lieto; Nautelankosken silta ja myllyrakennus Aurajokilaakso; 9072013 Marie Nyman; SAM_3590; Lieto; Nautelankoski Aurajokilaakso; 9072013 Marie Nyman; SAM_3598; Lieto; Ristinpellon kalmistoalueella on ylläpidetty ristiä yli 100 vuoden ajan Aurajokilaakso; 24062013 Kaisa Äijö; 20130624_0176; Pöytyä; Näkymä Kärilänmäen näköalatornista</p>
9.3 Kirjallisuus	<p>Valokuvat_Aurajokilaakso.xlsx <i>Maisemanhoitosuunnitelma Aurajokilaakson kulttuurimaisemaan. 2005. Heidi Saaristo. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 37. Tien lumo. Aurajoen maisematie. 2010. Viri Teppo-Pärnä. Aurajokisäätiö.</i></p>